

5. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 р. №1550–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T001550.html.

Білоус В.В., к.ю.н., доц.
кафедра криміналістики
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ЖЕРТВИ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

У статті досліджуються проблеми ототожнення загиблих внаслідок збройної агресії на території України, пропонуються способи удосконалення алгоритму їх геномної ідентифікації з використанням сучасних інформаційних технологій і своєчасної ДНК-реєстрації.

Ключові слова: ідентифікація, інформатизація, «біоелектронна» паспортизація, інформаційні технології, ДНК-профіль.

Внаслідок військової агресії російсько-терористичних військ на сході України станом на 09 березня 2015 р. загинуло 1549 військовослужбовців [1] і понад 6000 цивільних [2]. Кількість зниклих безвісти тільки з числа українських військовослужбовців сягнула 1500 осіб [3]. Кількість загиблих бойовиків і військових Російської Федерації сягнула 12000. За експертними оцінками, такими ж є обсяги зниклих безвісти [4].

За час проведення АТО органами внутрішніх справ України зареєстровано понад тисячу повідомлень про виявлення невпізнаних тіл. Наразі вдалося ідентифікувати більше 200 з них, однак інші залишаються не ототожненими. Зокрема, станом на середину січня 2015 р. до моргів Дніпропетровської області надійшло 387 тіл загиблих, лише 161 з яких було упізнано за зовнішніми ознаками [5]. На час, поки тривають пошуки родичів, від яких можуть бути одержані біологічні зразки для проведення геномної ідентифікації, загиблих ховають невпізнаними. На кладовищах м. Дніпропетровська і м. Запоріжжя вже поховано близько 300 неідентифікованих бійців, які загинули в зоні проведення АТО. Їх перепоховання на малій батьківщині під власним іменем, а не індивідуальним реєстровим номером, стане можливим лише після встановлення особи процесуальним шляхом.

У зв'язку з цим великою трагедією нашого народу стало існування такого явища як «Тимчасово невстановлений захисник Вітчизни», що є неприпустимим з огляду на досягнутий у ХХІ ст. рівень розвитку науково-технічного прогресу, інформаційних технологій, інформатизації суспільства, теорії криміналістики і правозастосовної практики. За нашим глибоким переконанням, Українські народ і держава зобов'язані своєчасно віддати належну шану кожному загиблому у визвольній боротьбі патріоту, а членам його родини, крім всебічної суспільної підтримки – соціальній і правовій

захист відповідно до законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

Своєчасна ідентифікація захисників Вітчизни стала тією проблемою, що потребує невідкладного вирішення на найвищому державному рівні. Тому заслуговує на цілковиту підтримку рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 р., яким до числа невідкладних заходів із забезпечення державної безпеки віднесено роботу щодо пошуку, доставки та ідентифікації тіл військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів, які загинули під час проведення антитерористичної операції [6]. В контексті реалізації цього рішення було розроблено й упроваджено в діяльність органів досудового розслідування певний алгоритм ідентифікації (опис умов і послідовності дій) (далі – Алгоритм) [7]. Доцільність алгоритмізації і схематизації (формалізації) процесу ідентифікації є давно визнаною науковим співтовариством [8, с. 125], так само як і те, що електрофореграми ДНК у деяких випадках виступають чи не єдиним засобом, що дозволяє ідентифікувати особу [9, с. 3-5]. Однак, ретельне вивчення запропонованого Алгоритму дозволяє нам виокремити широке коло істотних проблем, пов'язаних з його практичною реалізацією.

Так, своєчасна ідентифікація особи шляхом проведення такої слідчої (розшукової) дії як пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230, ч. 1, 8 ст. 228 КПК України) в теперішній час є ускладненою або взагалі неможливою з наступних причин:

1. Відсутність відомостей про осіб, які можуть володіти інформацією про ознаки зовнішності загиблого і здатні взяти участь у впізнанні.

2. Немотивована законодавча заборона проведення впізнання трупа: 1) за фотознімками або матеріалами відеозапису, як це передбачено по відношенню до живої особи (ч. 6 ст. 228 КПК України), а також у режимі відеоконференції, як це передбачено стосовно живих осіб або речей (ст. 232 КПК України). Це зумовлює необхідність особистого візиту особи (осіб), яка упізнає, до місця знаходження трупа, нерідко за сотні кілометрів через усю країну. Цьому часто перешкоджає важке матеріальне становище такої особи, нерідко поєднане з її незадовільним фізичним і психічним станом.

3. Непридатний до пред'явлення об'єкт упізнання через пошкодження або повне знищення сукупності ідентифікаційних ознак зовнішності особи, труп якої пред'являється для впізнання. До втрати ідентифікаційних ознак зовнішності призводить масштабне понівечення тіла, спричинене: 1) застосуванням терористами фугасних мін, здійсненням обстрілів місць дислокації українських воїнів з гранатометів, мінометів, танків, крупнокаліберної артилерії, реактивних систем залпового вогню «Град», «Смерч», «Ураган» тощо, наслідком чого є розчленування чи масштабне обгоряння тіл загиблих, яке зумовлює потребу у попередньому вирішенні низки діагностичних питань, зокрема, щодо того: виявлено частини тіла людини чи тварини; які саме частини тіла виявлено; чи не є виявлені об'єкти анатомічними препаратами або частинами тіла людини, видаленими під час хірургічного втручання; виявлені частини одного чи декількох трупів тощо; 2) тривалим

негативним впливом природних явищ (спеки, дощу, снігу), диких або бездомних тварин, адже під час бойових дій і підступних нападів бойовиків на позиції українських військових не завжди існує об'єктивна можливість своєчасного здійснення повної евакуації загиблих; 3) жорстоким катуванням заручників з подальшою їх стратою і прихованням тіл закатованих на контрольованій бойовиками території, в т. ч. з підривом місць приховання; 4) поверненням терористами ексгумованих тіл загиблих з затримкою в декілька місяців, що істотно ускладнює застосування експертного комплексу криміналістичного ототожнення особи за невпізнаним трупом.

У випадку неможливості ототожнення особи за зовнішніми ознаками слід визнати правильним розгортання Алгоритму в напрямку: 1) відібрання у невпізнаного трупа біологічних зразків; 2) призначення молекулярно-генетичної (генотипоскопічної) експертизи з метою встановлення генетичних ознак трупа (його частини); 3) виділення в результаті її проведення ДНК-профілю (встановлення генетичних ознак трупа); 4) автоматизованої перевірки виділеного ДНК-профілю за базою даних генетичних ознак людини Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі - ДНДЕКЦ) на предмет збігу зі зразками родичів безвісти зниклих.

Однак, результативне проведення генотипоскопічної експертизи істотно ускладнюється або взагалі унеможлиблюється через існуючий порядок формування бази генетичних ознак загиблих і їх родичів *post factum*, тобто за фактом настання смерті, а не задовго до того, наприклад, під час призову на військову службу чи мобілізації. Напрямок виходу із такого скрутного становища вбачається у переосмисленні традиційного ставлення до криміналістичного обліку та превентивному формуванні інтегрованого банку даних криміналістичного обліку генетичних ознак людини шляхом упровадження загальної «біоелектронної» генетичної паспортизації населення до, а не після настання події, яка зумовлює звернення уповноважених суб'єктів до цього інформаційного ресурсу з метою задоволення законних інтересів зацікавлених осіб.

При проведенні циклу часткових мобілізацій, які відбуватимуться в 2015 р., Президентом України гарантовано врахування досвіду минулих етапів мобілізації та допущених помилок. На нашу думку, це повинно стосуватися не тільки якісного відбору й підготовки мобілізованих, забезпечення їх усім необхідним для несення військової служби спорядженням, зброєю та військовою технікою, але й створення належних умов для оперативної ідентифікації полеглих за Батьківщину у випадку настання трагічної події. Тому результатом усвідомленої українським суспільством і його уповноваженими представниками необхідності повинно стати:

1. Внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, спрямованих на регламентацію проведення впізнання трупа за фотознімками і матеріалами відеозапису, в т. ч. у режимі відеоконференції.

2. Доповнення визначеного Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України,

посвідчують особу чи її спеціальний статус» переліку біометричних даних (параметрів) такою ідентифікаційною ознакою як відцифрований ДНК-профіль особи. Прийняття відповідних нормативно-правових актів і нормативних документів, спрямованих на запровадження загальної «біоелектронної» генетичної паспортизації населення України шляхом внесення відцифрованого ДНК-профілю особи до Єдиного державного демографічного реєстру і безконтактного електронного носія біометричної інформації та бланків документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи.

3. Створення та розвиток інтегрованої автоматизованої системи оброблення криміналістично значущої інформації на основі об'єднання інформаційних ресурсів криміналістичного обліку генетичних ознак людини ДНДЕКЦ і Єдиного державного демографічного реєстру з метою підвищення ефективності застосування біометричних технологій для біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства відповідно до вимог державних (національних) та міжнародних стандартів, вимог ІКАО та законодавства України у сфері захисту інформації.

Література

1. Доки не закінчиться війна, поліпшення економічної ситуації в Україні не буде [інтерв'ю з Президентом України П. Порошенком / спілкувався З. Аласанія] [Електронний ресурс] // Перший національний. – 2015, 9 березня. . – Режим доступу : <http://1tv.com.ua/uk/news/2015/03/09/66234>.

2. За час війни в Донбасі загинули 6000 чоловік – ООН [Електронний ресурс] // Ліга.Новини. – 2015, 2 березня. – Режим доступу : <http://news.liga.net/ua/news/>.

3. Число военных, пропавших без вести в зоне АТО на Донбассе, перевалило за тысячу [Електронний ресурс] // Обозреватель. – 2015, 22 лютого. – Режим доступу : <http://obozrevatel.com>.

4. Скільки бойовиків і військових РФ загинули в Донбасі за час АТО [Електронний ресурс] // Ліга.Новини. – 2015, 23 січня. – Режим доступу : <http://news.liga.net/>.

5. В моргах Днепропетровской области находится 31 неопознанное тело погибших в зоне АТО [Електронний ресурс] // РБК Україна. – 2015, 14 січня. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua>.

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки» : [Указ № 880/2014 від 14.11.2014 р.] / Президент України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18450.html>.

7. Ідентифікація невідомих тіл загиблих у зоні АТО буде проводитися за рахунок держави [Електронний ресурс] // Прес-служба МВС України. – 2014, 7 жовтня. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs>.

8. Дубягин Ю. П. Проблемы розыска без вести пропавших [Текст] / Ю. П. Дубягин, О. П. Дубягина. – М. : ООО Издательство «Юрлитинформ», 2003. – 240 с.

9. Перепечина И. О. Особенности формирования базы данных о генетических признаках на основе автоматизированных информационных систем [Текст] / И. О. Перепечина, М. Г. Пименов, С. А. Кондрашов // Экспертная практика, М., 1996. Вып. 40. – С. 3–5.

Бойко Т.Л., викладач
Державного вищого навчального закладу
«Олександрійський політехнічний коледж»

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

У статті розглядається питання правової основи введення правового режиму воєнного стану в Україні. Цей особливий правовий режим тягне за собою обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина. У зв'язку з цим в статті також проаналізовано забезпечення прав людини і громадянина в умовах воєнного стану.

***Ключові слова:** воєнний стан, порядок введення воєнного стану, заходи правового режиму воєнного стану, обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод в умовах воєнного стану.*

У разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності може вводиться правовий режим воєнного стану. Це особливий правовий режим, який передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», інші закони України та Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, є правовою основою введення воєнного стану.

Загальні засади оголошення воєнного стану визначені Конституцією України, відповідно до якої виключно законом України визначається правовий режим воєнного стану (п. 19 ст. 92 Конституції України). Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президенті України подає Рада національної безпеки і оборони України (ч. 3 ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Президент України приймає відповідно до закону рішення про введення воєнного стану в Україні або в